

Modalități de prevenire și combatere a hărțuirii sexuale din universități

Autoare
Andreea Rusu
Elena Samoilă

Cuprins

Modalități de prevenire și combatere a hărțuirii sexuale din universități	1
Introducere.....	3
Cadrul teoretic.....	4
Metodologie.....	9
Analiza datelor.....	10
A. Analiza legislativă:.....	10
B. Analiza codurilor de etică din universități.....	12
C. Analiză interviu	21
Recomandări	27
A. Recomandări pentru instituțiile abilitate ale statului.....	27
B. Recomandări pentru universități.....	28
Concluzii	32
Bibliografie	33

Introducere

Fenomenul hărțuirii sexuale a fost în ultimul an mai prezent ca niciodată pe agenda publică. Cu toate acestea, problematica hărțuirii sexuale în spațiul universitar rămâne un subiect insuficient explorat atât în mass-media, cât și în mediul academic. În contextul campaniei #metoo, printre sutele de mărturii ale victimelor hărțuirii sexuale, au fost făcute publice și relatări ale agresiunilor sexuale din mediul universitar din România. Având în vedere apariția acestor experiențe în unele cazuri la mult timp după ce au avut loc¹, ne sugerează atât „ascunderea” sistematică problemelor cu privire la hărțuirea sexuală, cât și incapacitatea universităților de a le adresa în mod eficient pentru prevenirea și combaterea fenomenului. Anterior campaniei #metoo, hărțuirea sexuală în general, cât și din mediul academic, nu a reprezentat un subiect de interes pentru mass-media. Totodată, în România există o lipsă acută a cercetărilor centrate pe hărțuirea sexuală din mediul academic. În 2015, Centrul FILIA a realizat un studiu exploratoriu cu scopul de a arăta dimensiunea fenomenului. Rezultatele demonstrează necesitatea studierii aprofundate a problematicii evidențiate: 1 din 2 femei participante la studiu consideră că există hărțuire sexuală în universități, iar principala soluție identificată de jumătate din respondenți este introducerea în codurile de etică din universități a unor „sanctiuni clare și proporționale cu faptele de hărțuire sexuală”. (Centrul FILIA 2016)

În cercetarea de față, vom răspunde la următoarele întrebări: (1) Cum se raportează instituțiile abilitate ale statului și universitățile de stat la hărțuirea sexuală?; (2) Cum s-au manifestat situațiile în care victimele au experimentat hărțuirea sexuală în universitățile din România?.

Astfel, vom realiza o cercetare care utilizează un design mixt, constând într-o parte cantitativă reprezentată de indexarea modalităților în care universitățile se raportează la hărțuirea sexuală și o parte calitativă prin aplicarea unor interviuri semi-structurate cu victime ale hărțuirii sexuale în universități. Totodată, partea calitativă cuprinde identificarea și analizarea critică a legilor naționale și a codurilor de etică cu privire la hărțuirea sexuală, adaptarea unor exemple de bune practici la contextul național și identificarea unor campanii de informare reușite în alte state și prezentarea direcțiilor principale pe care ar trebui să le urmeze în România. Ne propunem astfel

¹ Spre exemplu, postarea Mirunei Rolea cu privire la experiența acesteia din anul 2004-<https://www.facebook.com/miruna.rolea/posts/10213280266457852> - accesat la data de 11.04.2018, ora 12:12.

ca rezultatele cercetării să reprezinte o bază pentru îmbunătățirea legislației în domeniul hărțuirii sexuale și a regulamentelor universitare.

Acest tip de studiu presupune o reflectare aprofundată asupra relațiilor de putere între cercetători și participanții la cercetare. Broom et al. (2009) susține faptul că „biografia individuală a cercetătorului e recunoscută ca având un impact major asupra cercetării, modelând bazele metodologice și teoretice și rezultatul analizei” (Broom, Hand și Tovey 2009, 51). Astfel, în ceea ce privește tema hărțuirii sexuale, faptul că interviurile vor fi realizate de cercetătoare va reprezenta un avantaj pentru crearea unui spațiu sigur și confortabil în care persoanele intervievate să-și poate relata deschis experiențele cu privire la hărțuirea sexuală. Totodată, după cum consideră Ramazanoglu (2002), vom avea în vedere și următoarele aspecte: clarificarea scopului cercetării, a poziției noastre în calitate de cercetătoare față de cei intervievați, astfel încât aceștia să poată oferi un consimțământ informat cu privire la participarea la cercetare (Ramazanoglu și Holland, *Feminist Methodology. Challenges and Choices* 2002, 157).

Cadrul teoretic

”The unnamed should not be mistaken for the non-existent”

– MacKinnon în (Latcheva 2017, 1824)

În această secțiune vom defini conceptele cheie pe care le vom urmări în cercetarea noastră, pornind de la cadrul general de discriminare, la violența împotriva femeilor, hărțuirea ca formă de violență împotriva femeilor și, specific, hărțuirea sexuală. Totodată, vom realiza o trecere în revistă a principalelor studii privind hărțuirea sexuală, precum și hărțuirea sexuală în universități. Un aspect important de menționat este faptul că cercetările în domeniul hărțuirii sexuale sunt considerate a fi încă la început. Catherine MacKinnon (1987) spunea: „Nici măcar cercetătorii din științele sociale nu au studiat (n.r. hărțuirea sexuală), iar ei studiază orice există”. Studiile cu privire la hărțuirea sexuală au evoluat în timp. Dacă în anii `80 în Occident se studia existența și răspândirea fenomenului, în anii 2000, după cum notează Welsh (1999) se analizează cauzele și consecințele fenomenului (Welsh 1999, 169).

Pentru a defini conceptul de discriminare, vom apela la OG 137/2001 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare. Astfel, potrivit Art. 2 (2), reprezintă discriminare „orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă

religie, categorie sexuală, convingeri, sex, (...), precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.” (LegeaZ.net) Din paleta acțiunilor care sunt considerate ca fiind discriminare pe criteriul genului, Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, cunoscută și sub denumirea de Convenția de la Istanbul, încadrează violența împotriva femeilor în această categorie. Art. 3 din prezenta Convenție subliniază explicit acest aspect, astfel: „violența împotriva femeilor este înțeleasă drept o încălcare a drepturilor omului și o formă de discriminare împotriva femeilor și va însemna toate acțiunile de violență de gen care rezultă în, sau care sunt probabile în a rezulta în, vătămarea sau suferința fizică, sexuală, psihologică sau economică cauzată femeilor, inclusiv amenințările cu asemenea acțiuni, coerciția sau deprivarea arbitrară de libertate, indiferent dacă survine în public sau în viața privată” (Consiliul Europei 2011, 5). Pentru a putea face trecerea spre hărțuirea sexuală, este necesară definirea conceptului de hărțuire. Conform Art. 2(5) din OG 137/2001, reprezintă hărțuire „orice comportament pe criteriu de rasă, naționalitate, etnie, (...), gen, orientare sexuală (...) sau orice alt criteriu care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil degradant ori ofensiv”. (LegeaZ.net) Astfel, hărțuirea sexuală reprezintă „orice comportament nedorit verbal, non-verbal sau fizic de natură sexuală, care apare cu scopul sau efectul de a viola demnitatea unei persoane, (...) de a-i crea un spațiu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensiv” (Comisia Europeană 2013, 20). Totodată, conform lui Welsh (1999), din punct de vedere legal, hărțuirea sexuală reprezintă „o formă de discriminare pe bază de sex care conține două componente: hărțuirea quid pro quo și hărțuirea care creează un mediu ostil.” Prima se referă la „amenințări sau șantaje sexuale care reprezintă condiții pentru angajare sau folosite ca motive pentru decizii de angajare”. Cel de-al doilea tip de hărțuire sexuală cuprinde „acele comportamente, precum glumele cu tentă sexuală, comentarii și atingeri care interferează cu abilitatea unui individ de a-și îndeplini sarcinile și creează un mediu intimidant, degradant, ostil sau ofensiv” (Welsh 1999, 170). Un aspect important de subliniat este încadrarea hărțuirii, specific a hărțuirii sexuale, în categoria formelor de violență împotriva femeii încă din Preambului Convenției de la Istanbul, aspect ce subliniază atât gravitatea, cât și dimensiunea acestui tip de comportament (Consiliul Europei 2011, 3).

Studiile cu privire la hărțuirea sexuală identifică o problemă în ceea ce privește modul în care se raportează cercetătorul la acest fenomen, prin intermediul definiției atribuite

comportamentului de hărțuire sexuală (Barr 1993), precum și a unui „instrument standardizat care să permită compararea rezultatelor dintre studii” (Fitzgerald, et al. 1988, 152-153). În studiul „The Incidence and Dimensions of Sexual Harassment in Academia and the Workplace” (1988), Fitzgerald et al. urmăresc frecvența comportamentului de hărțuire sexuală atât într-un spațiu educațional, cât și la locul de muncă, încercând să realizeze un astfel de instrument, numit Chestionarul Experiențelor Sexuale (eng. „Sexual Experiences Questionnaire”) (Fitzgerald, et al. 1988, 152-153). Acest chestionar este alcătuit din 5 niveluri de hărțuire sexuală. Pentru fiecare nivel, sunt specificate mai multe forme de hărțuire sexuală care, în ordine crescătoare pentru fiecare nivel, reprezentând gravitatea faptei, respondenții trebuind să specifice dacă au fost victimele unui astfel de comportament și, dacă da, cât de des s-au confruntat cu situația respectivă. Nivelurile au fost împărțite astfel: (1) „hărțuire de gen: remarci sau comportament sexist”; (2) „comportament seductiv: avansuri sexuale nepotrivite și ofensive, dar care nu sunt sancționate”; (3) „mită sexuală: solicitarea de activități sexuale în schimbul unei recompense”; (4) „coerciția sexuală: „forțarea unei activități sexuale prin amenințarea aplicării unei pedepse”; (5) „agresiunea sexuală”. Este important de menționat faptul că enunțurile care reprezentau tipurile de comportamente nu conțineau termenii de „hărțuire sexuală”, pentru a nu influența răspunsurile participanților (Fitzgerald, et al. 1988, 157).

Cercetarea conține două studii separate: primul este realizat cu studenți și absolvenți, selectați din cadrul a două universități cu caracteristici similare (Fitzgerald, et al. 1988, 156), iar cel de-al doilea, cu personalul din cadrul uneia din universități (Fitzgerald, et al. 1988, 165). Rezultatele ambelor studii au fost împărțite în 3 categorii, astfel: dimensiunea hărțuirii sexuale și tipul de hărțuire sexuală cel mai des întâlnit, modul în care participanții cataloghează un anumit comportament ca fiind hărțuire sexuală sau nu și diferențele de gen în privința hărțuirii sexuale. În ceea ce privește prima categorie, s-a observat faptul că cele mai dese comportamente de hărțuire sexuală sunt cele încadrate la nivelul 1 și 2, astfel: „peste 31% din studente și 34% din femeile care muncesc (n.r. reprezentate de personalul din cadrul universității) au raportat o formă de hărțuire de gen, în timp ce 15% din studenți, respectiv 17% dintre angajate au experimentat comportamente seductive din partea profesorilor sau colegilor.” În ceea ce privește catalogarea unui anumit comportament ca fiind hărțuire sexuală, s-a observat o divergență între gradul de răspândire a hărțuirii sexuale și conștientizarea efectivă a faptului că un anumit comportament reprezintă hărțuire sexuală. Mai exact, „5% din femeile din prima universitate, 10% din femeile din a doua universitate și 10% din femeile care muncesc.” Rezultatele indică totodată și diferențe

de gen în ceea ce privește hărțuirea sexuală. Mai exact, bărbații au răspuns afirmativ într-un procent mult mai mic decât femeile la toate nivelurile enumerate. Interesant este faptul că, per total, strict în ceea ce privește bărbații, tipurile de hărțuire sexuală cel mai des întâlnite sunt cele de la nivelul 1 (hărțuire de gen). Totodată, Fitzgerald et al. subliniază faptul că acest aspect merită cercetat în profunzime, deoarece „este neclar gradul în care studenții de gen masculin experimentează aceste situații ca fiind (...) nepotrivite sau neplăcute (...)” (Fitzgerald, et al. 1988, 170-173).

Pe lângă studierea răspândirii fenomenului hărțuirii sexuale, atât în cadrul mediului academic, cât și la locul de muncă, cercetătorii s-au concentrat și asupra consecințelor hărțuirii sexuale în ceea ce privește parcursul educațional și profesional al victimelor hărțuirii. În acest sens, în urma trecerii în revistă a mai multor astfel de studii, Fitzgerald et al. (1988) cataloghează hărțuirea sexuală drept un impediment în dezvoltarea educațională și profesională a femeilor. Pe lângă efectele fizice resimțite de victime, precum „lipsa motivației, absenteism, scăderea productivității, (...), pierderea dorinței și a abilității de a lucra eficient”, femeile de piața muncii pot fi chiar și concediate. În ceea ce privește studentele, consecințele unei astfel de experiențe se rezumă la „schimbarea programei educaționale, (...) evitarea urmării unui curs cu anumiți profesori din cauza riscului” hărțuirii sexuale (Fitzgerald, et al. 1988, 154-155). Un alt studiu care are urmărește efectele negative ale hărțuirii sexuale în spațiul academic este reprezentat de „Sex and Power in the Academy: Modeling Sexual Harassment in the Lives of College Women”, realizat de Huerta et al. (2006). Rezultatele confirmă consecințele enumerate anterior, întărind ideea că hărțuirea sexuală este un impediment în educația femeilor. Dintre aceste consecințe, pot fi amintite „depresia, anxietatea, dificultăți în concentrare, (...) scăderea stimei de sine”, scăderea performanțelor academice, precum și, în cazuri extreme, abandon școlar (Huerta, et al. 2006, 618).

Modul în care femeile acționează atunci când sunt supuse unui comportament de hărțuire sexuală este diferit, acest aspect fiind dezvoltat în studiul realizat de Fitzgerald et al. (1995) „Why Didn't She Just Report Him? The Psychological and Legal Implications of Women's Responses to Sexual Harassment”. Astfel, una dintre strategii, numită „răspunsuri personale” (eng. „internally focused responses”, presupune comportamente de tipul „ignorare (...), negare, detașament”. O altă strategie, opusă în raport cu prima, este reprezentată de încercarea de face față situației prin raportarea la un terț, cum ar fi: povestirea întâmplării unei alte persoane, în general dintr-un cadru apropiat sau chiar raportarea instituțională a agresorului. Sunt evidențiați doi factori importanți care pot determina tipul de strategie ales de victime, și anume: dacă cataloghează o anumită

experiență ca fiind hărțuire sexuală sau nu și gravitatea percepută în cazul unui comportament de hărțuire sexuală. În ceea ce privește primul factor, studiile arată o creștere a probabilității ca o persoană să adopte un comportament asertiv, cum ar fi raportarea, dacă percepe tipul de comportament la care este supusă ca fiind hărțuire sexuală. În cazul celui de-al doilea factor s-a observat faptul că gravitatea faptei de hărțuire sexuală influențează proporțional strategia adoptată de victime, astfel: cu cât victima percepe ca fiind mai grav comportamentul respectiv, cu atât cresc șansele ca aceasta să se manifeste asertiv în raport cu hărțuire sexuală (Fitzgerald, Swan and Fischer 1995, 120-122). Aceste aspecte sunt subliniate și de Welsh (1999), care evidențiază faptul că studiile au arătat că răspunsurile directe sau asertive apar în situațiile în care hărțuirea este gravă, când există o relație de putere între victimă și agresor, când este legiferat clar care sunt procedurile în astfel de cazuri sau când victima are „atitudini feministe” (Welsh 1999, 182).

În ceea ce privește percepțiile asupra hărțuirii sexuale, un element cheie îl reprezintă, după cum subliniază Quinn (2002), „socializarea rolurilor de gen”, mai exact „cu cât femeile și bărbații aderă mai mult la roluri de gen tradiționale, cu atât tind să nege consecințele negative ale hărțuirii sexuale și să considere comportamentul ca fiind acceptabil sau cel puțin normal”. Pe de altă parte, sunt evidențiate diferențe de percepție între bărbați și femei cu privire la hărțuirea sexuală. Mai exact, în timp ce un bărbat consideră o anumită acțiune îndreptată asupra unei femei drept un „flirt sau un interes sexual”, o femeie se poate raporta la aceeași acțiune ca fiind hărțuire. Altfel spus, unii bărbați nu conștientizează că anumite comportamente pe care le adoptă reprezintă hărțuire sexuală (Quinn 2002, 388-389). Pentru a studia aceste diferențe de percepții, Quinn realizează o serie de interviuri atât cu bărbați, cât și cu femei. Întrebările vizau relația cu colegii la locul de muncă, „relațiile de gen, hărțuirea sexuală”, precum și politicile din cadrul companiei în care sunt angajați care reglementează hărțuirea sexuală la locul de muncă. Totodată, li se oferea următorul scenariu: să își imagineze modul în care s-ar desfășura o zi normală de muncă dacă ar avea sexul opus (Quinn 2002, 390-391). Rezultatul a fost acela că bărbații, atunci când erau puși în situația de a-și imagina că sunt femei și de a descrie ce ar face la locul de muncă, cum s-ar desfășura interacțiunile cu colegii, deveneau mai precauți, fiind conștienți de comportamentele pe care ei înșiși le aveau în raport cu femeile (Quinn 2002, 397).

Metodologie

Cercetarea este realizată din perspectiva de gen, luând în calcul relațiile de putere dintre femei și bărbați. Scopul cercetării este de a propune o serie de măsuri atât pentru universități, în particular, cât și pentru stat, la nivel general, pentru prevenirea și combaterea hărțuirii sexuale din mediul academic, astfel încât învățământul superior să reprezinte un spațiu sigur atât pentru femei, cât și pentru bărbați. În vederea atingerii scopului menționat, un obiectiv este acela de a identifica și analiza modul în care legislația națională reglementează această problemă, precum și modul în care universitățile, prin codurile de etică, se adresează fenomenului. Un alt obiectiv este de a propune o serie de măsuri pe care instituțiile abilitate ale statului și universitățile le pot implementa pentru prevenirea și combaterea hărțuirii sexuale, făcând apel la exemple de bune practici și recomandări din alte state și universități. Al treilea obiectiv este de a crește gradul de conștientizare cu privire la consecințele pe care hărțuirea sexuală o are asupra victimelor.

Întrebările de cercetare la care vom răspunde sunt următoarele: (1) Cum se raportează instituțiile abilitate ale statului și universitățile de stat la hărțuirea sexuală?; (2) Cum s-au manifestat situațiile în care victimele au experimentat hărțuirea sexuală în universitățile din România?.

În acest sens, vom realiza o cercetare cu design mixt, care va conține o parte cantitativă și una calitativă. Cea cantitativă constă în identificarea formelor de adresare de către universitățile de stat cu privire la hărțuirea sexuală în codurile de etică aferente și indexarea acestora în funcție de anumite categorii prestabilite : nemenționat (n.n. hărțuire), menționat numai hărțuire, menționat hărțuire sexuală, definită hărțuirea sexuală și proceduri (generale sau specifice pentru hărțuirea sexuală). Partea calitativă cuprinde identificarea și analizarea critică a legilor naționale cu privire la hărțuirea sexuală, adaptarea unor exemple de bune practici la contextul național; analiza codurilor de etică ale universităților de stat și prezentarea unor politici universitare dezirabile ale altor universități din Occident; identificarea unor campanii de informare reușite în alte state și prezentarea direcțiilor principale pe care ar trebui să le urmeze în România. Am ales să analizăm exclusiv codurile de etică de la universitățile de stat deoarece am considerat că, având în vedere că acestea sunt finanțate direct de la bugetul de stat, instituțiile statului ar trebui să fie direct implicate în combaterea acestui fenomen în cadrul acestora. Mai mult decât atât, nu excludem necesitatea adresării acestei probleme în universitățile private, luând în calcul includerea acestora într-o cercetare viitoare, ci considerăm că acesta poate fi un stadiu incipient în reglementarea

problematicii hărțuirii sexuale în universități. Totodată, partea calitativă va fi completată de o serie de interviuri semi-structurate cu victime pentru a identifica impactul pe care hărțuirea sexuală a avut-o sau/și îl are asupra vieții lor. Ne propunem astfel ca rezultatele cercetării să reprezinte o bază pentru îmbunătățirea legislației în domeniul hărțuirii sexuale și a regulamentelor universitare.

Analiza datelor

A. Analiza legislativă:

Având în vedere că hărțuirea sexuală este o formă de discriminare, în cele ce urmează vom prezenta definiția hărțuirii din Ordonanța 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare. Astfel, articolul 2 alineat 5 prevede faptul că hărțuirea reprezintă „orice comportament pe criteriu de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, **gen**, orientare sexuală, apartenența la o categorie defavorizată, vârstă, handicap, statut de refugiat ori azilant sau orice alt criteriu care duce la **crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv**” (Ordonanța 137/2000). Un prim aspect problematic identificat este lipsa unei diferențieri între hărțuire și hărțuire sexuală. După cum am observat în cadrul teoretic, hărțuirea sexuală, pe lângă efectul de a crea un cadru intimidant, degradant, ostil, include anumite particularități printre care faptul că presupune un comportament cu tentă sexuală, fiind incluse și aluzii, atitudini, etc. și reprezintă o problematică feminizată, în sensul în care este o consecință a relațiilor patriarhale de putere. De asemenea, studiile în domeniu au demonstrat că probabilitatea ca victima să raporteze acest tip de comportament este mai mare dacă există reglementări concrete în legislația aferentă.

Hărțuirea sexuală este reglementată în Legea 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați. Astfel, în articolul 4 litera D este stipulat că „prin hărțuire sexuală se înțelege situația în care se manifestă un **comportament nedorit cu conotație sexuală**, exprimat fizic, verbal sau nonverbal, având ca obiect sau ca efect lezarea demnității unei persoane și, în special, crearea unui mediu de intimidare, ostil, degradant, umilitor sau jignitor”, iar la litera G este specificat faptul că „prin discriminarea bazată pe criteriul de sex se înțelege discriminarea directă și discriminarea indirectă, hărțuirea și **hărțuirea sexuală a unei persoane de către o altă persoană la locul de muncă** sau în alt loc în care aceasta își desfășoară activitatea, precum și orice tratament mai puțin favorabil cauzat de respingerea unor astfel de comportamente de către

persoana respectivă ori de supunerea sa la acestea”. În cadrul articolului 11 se detaliază consecințele hărțuirii sexuale la locul de muncă, după cum urmează: „de a crea la locul de muncă o atmosferă de intimidare, de ostilitate sau de descurajare pentru persoana afectată” și „de a influența negativ situația persoanei angajate în ceea ce privește promovarea profesională, remunerația sau veniturile de orice natură ori accesul la formarea și perfecționarea profesională, în cazul refuzului acestuia de a accepta un comportament nedorit, ce ține de viața sexuală” (Legea 202/2002). După cum se observă, în cadrul legii 202/2002 este definită separat hărțuirea sexuală spre deosebire de ordonanța 137/2000. Totuși, legea reglementează numai hărțuirea sexuală în cadrul relațiilor de muncă, ignorând astfel celelalte medii în care este prezent acest tip de comportament, cum ar fi: spațiul public și cel academic. Cu toate acestea, legea 202/2002 poate sancționa hărțuirea sexuală din mediul universitar, însă exclusiv între angajații acestor instituții (cadru didactic, auxiliar și administrativ). De asemenea, ca în cazul precedent, identificăm o lipsă a exemplelor concrete, care poate duce, după cum am explicat mai sus, la o sub-raportare.

În ceea ce privește Codul Muncii nu există o stipulare explicită și directă cu privire la reglementarea hărțuirii sexuale, ci doar mențiuni indirecte. În capitolul 2 articolul 5 alineat 2 se menționează: „orice discriminare directă sau indirectă față de un salariat, bazată pe criteriile de **sex**, orientare sexuală, caracteristici genetice, vârstă, apartenență națională, rasă, culoare, etnie, religie, opțiune politică, origine socială, handicap, situație sau responsabilitate familială, apartenență ori activitate sindicală, este interzisă”. De asemenea, articolul 6 alineat 1 specifică: „orice salariat care prestează o muncă beneficiază de condiții de muncă adecvate activității desfășurate, de protecție socială, de securitate și sănătate în muncă, precum și de respectarea demnității și a conștiinței sale, fără nicio discriminare.” Mai mult, articolul 242 obligă angajatorii să formuleze un regulament intern în care să includă cele de mai sus, astfel: „b) reguli privind respectarea principiului nediscriminării și al înlăturării oricărei forme de încălcare a demnității (...) f) abaterile disciplinare și sancțiunile aplicabile.” (Legea 53/2003) Așadar, având în vedere că nu este reglementată explicit hărțuirea sexuală, dar nici măcar hărțuirea în legea principală care se referă la toate relațiile din câmpul muncii și care prevede responsabilitățile și drepturile angajatului și angajatorului, arată o lipsă acută de interes pentru această problematică. Considerăm că simpla definiție a discriminării este insuficientă în vederea adresării unor comportamente specifice cum sunt hărțuirea și hărțuirea sexuală, deoarece deși sunt incluse în conceptul larg de discriminare, sunt greu de încadrat de potențialele victime. Totuși, existența obligativității angajatorului de a întocmi un regulament

intern care să respecte anumite principii și drepturi, printre care și dreptul la nediscriminare și respectarea demnității, reprezintă un aspect important, însă nu suficient, având în vedere faptul că sancțiunile prevăzute sunt generale și nu sunt conectate sau susținute prin exemple de abateri.

În Codul Penal, în articolul 223 este menționat faptul că hărțuirea sexuală reprezintă „pretinderea **în mod repetat** de favoruri de natură sexuală în cadrul unei **relații de muncă** sau al unei relații similare, dacă prin aceasta victima a fost intimidată sau pusă într-o situație umilitoare, se pedepsește cu închisoarea de la 3 luni la un an sau cu amendă” (Codul Penal 2009). Astfel, hărțuirea sexuală este considerată infracțiune atunci când victima este intimidată sau pusă într-o situație umilitoare în repetate rânduri. Prima problemă identificată este condiționarea ca fapta să aibă loc de cel puțin două ori pentru a fi pedepsită conform Codului Penal. A doua problemă identificată este restrângerea hărțuirii sexuale la relații de muncă și altele similare. Astfel, pe lângă faptul că sunt excluse complet situații de hărțuire sexuală pe stradă, în autobuze sau în spații publice în general, sunt excluse și comportamentele singulare de hărțuire sexuală la locul de muncă. De asemenea, sintagma „relații similare” este mult prea vagă și nedefinită prin niciun fel de exemplu. Nu putem să nu ne întrebăm, având în vedere tema cercetării, dacă hărțuirea sexuală între studenți intră sub incidența acestui Cod Penal sau nu.

B. Analiza codurilor de etică din universități

Analiza presupune două componente: calitativă și cantitativă. În partea cantitativă, primul pas a fost identificarea celor 55 de universități de stat. Ulterior, având în vedere faptul că codurile de etică reprezintă informații de interes public, le-am căutat pe paginile oficiale ale universităților. În cazurile în care acestea nu erau disponibile sau afișate pe site, am recurs la cereri pe legea 544/2000 și apelarea telefonică a instituțiilor. Considerăm că această lipsă de transparență din partea anumitor universități ne arată faptul că fie nu consideră importante codurile de etică, fie le păstrează la nivel intern. Ultimul pas a fost căutarea unor termeni prestabiliți, care au fost indexați în cinci categorii prestabilite: nu e menționat (n.n hărțuire sau hărțuire sexuală), menționat hărțuire, menționat hărțuire sexuală, definiție hărțuire, proceduri generale/hărțuire sexuală.

Universități	Nu e menționat	Menționat hărțuire	Menționat hărțuire sexuală	Definiție hărțuire sexuală	Proceduri hărțuire sexuală (!)/ generale
Academia Națională de Informații „Mihai Viteazu”- București		x			x
Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”- Brașov			x		
Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”- București	x				
Academia Navală „Mircea cel Bătrân”- Constanța			x		x
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”- București		x			
Academia Tehnică Militară - București		x			x
Academia Forțelor Terestre - Sibiu			x		
Universitatea de Medicină și Farmacie - Craiova		x			
Universitatea „Lucian Blaga” - Sibiu				x	x!
Universitatea „Al. Ioan Cuza” - Iași				x	
Universitatea Petrol - Gaze - Ploiești			x		x
Academia de Muzică „Gheorghe Dima” - Cluj-Napoca	x				
Universitatea din Oradea			x		x
Universitatea Politehnică - Timișoara		x			x

Universitatea de Arte – Târgu-Mureș		x			x
Academia de Studii Economice din București	x				
Universitatea „Constantin Brâncuși” - Târgu-Jiu		x			x
Universitatea de Medicină și Farmacie – Târgu Mureș		x			x
Universitatea de Medicină și Farmacie - Iași			x		x
Universitatea Valahia Târgoviste				x	x
Universitatea de Vest din Timișoara			x		
Universitatea din Petroșani		x			x
Universitatea din Pitești			x		x
Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” - Iași		x			
Universitatea Eftimie Murgu - Reșița		x			x
Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară a Banatului – Timișoara			x		x
Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară - Iași	x				x
Universitatea Ștefan cel Mare - Suceava		x (avansuri sexuale)			

Universitatea Națională de Arte din Iași				X	X
Universitatea Petru Maior din Târgu Mureș			X		
Universitatea Politehnică București	X				X
Universitatea Carol Davila București			X		X
Universitatea 1 Decembrie 1918 - Alba Iulia		X			
Universitatea Aurel Vlaicu - Arad				X	X
Universitatea de Medicina si Farmacie Victor Babeș – Timișoara			X		X
Universitatea de Medicină și Farmacie - Cluj Napoca				X	X
Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară - București		X			
Universitatea Dunărea de Jos - Galați		X			
Universitatea Babes Bolyai - Cluj		X			
Universitatea București			X		X
Universitatea de Arhitectură Ion Mincu - București		X			X
Universitatea de Artă și Design Cluj Napoca		X			X
Școala Națională de Științe Politice și				X	

Administrative – București					
Univeritatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară - Cluj- Napoca		x			
Universitatea din Craiova				x	x!
Universitatea Maritimă - Constanța	x				x
Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică - București		x			
Universitatea Națională de Arte - București			x		x
Universitatea Națională de Muzică - București			x		x
Universitatea Ovidius - Constanța		x			x
Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca		x			x!
Universitatea Tehnică de Construcții București		x			
Universitatea Transilvania Brașov				x	x
Universitatea Vasile Alecsandri Bacău		x			x
Universitatea Națională de Educație Fizică și Sport - București			x		x

În urma analizei proporționale a tabelului de mai sus, avem următoarele rezultate:

- În 10,9% din universități nu există nicio mențiune cu privire la hărțuire sau hărțuire sexuală;
- În 43,6% din universități se menționează numai hărțuire;
- În 29% se menționează hărțuirea sexuală;
- În 16,3% hărțuirea sexuală este definită.

În ceea ce privește procedurile, 63,6% dintre codurile de etică conțin proceduri generale, iar numai în 4,5% fiind enunțate proceduri specifice pentru hărțuire sexuală.

În cele ce urmează vom analiza critic modul în care universitățile reglementează hărțuirea sexuală în codurile de etică, raportându-ne la definiția înscrisă a hărțuirii sexuale, precum și la procedurile generale și specifice.

Considerăm că în cele aproximativ 29% dintre universitățile în care este doar menționată hărțuirea sexuală este insuficient acest fapt avânt în vedere că fenomenul este unul complex, care presupune o paletă largă de comportamente, de intensități diferite, pornind de la glume cu tentă sexuală sau apelative până la „simple” atingeri nedorite sau condiționări și/sau amenințări cu natură sexuală. Este necesar ca toate aceste fațete să fie incluse în codurile de etică pentru a ajuta victimele hărțuirii sexuale să identifice și să încadreze mai ușor experiențele trăite. Totodată, argumentele prezentate anterior se aplică și în cazul în care universitățile oferă definiții, însă fără să fie susținute sau alăturate exemplelor, cum este cazul Universității de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” din Cluj-Napoca (2017), în care la articolul 44 litera l), printre altele, este menționat: „orice formă de comportament în legătură cu sexul despre care cel care se face vinovat **știe** că afectează demnitatea persoanei, dacă acest comportament este refuzat și reprezintă vinovăția pentru o decizie care afectează acea persoană”. Totodată, această definiție se axează exclusiv pe opinia agresorului, considerând că acesta decide când este un comportament de hărțuire, prin conștientizarea acestui fapt. Bineînțeles, după cum am observat și în partea teoretică a prezentei cercetări, această perspectivă întărește convingerea conform căreia victima se face vinovată de agresiune și interpretează „greșit” sau „exagerat” un comportament „inocent”. Mai mult decât atât, nu ia în calcul efectele pe care hărțuirea sexuală le are asupra victimei, fie că acestea sunt luate în considerare de agresor sau nu.

De asemenea, există și exemple în care deși definirea hărțuirii sexuale este mai extinsă și alăturată unor exemple, reglementarea este deficitară, cum este cazul Universității Transilvania din Brașov (2016) în care la articolul 26 se stipulează: „(2) Hărțuirea sexuală constă din avansuri sexuale nedorite, cereri de favoruri sexuale și alte manifestări verbale sau fizice de natură sexuală: a) atunci când acceptarea sau respingerea unui astfel de comportament au legătură cu condiționarea instruirii, evaluării, angajării, promovării sau participării la activitatea universitară, și/sau care prin intimidare, ostilitate, ofensă, afectează munca, performanța, condițiile de viață sau mediul de desfășurare a activității unei persoane.”² Printre exemplele enumerate amintim: „a) insistența de a obține servicii sau avantaje sexuale prin orice mijloc, atunci când persoana hărțuită a precizat clar că nu dorește acest lucru; b) remarci cu conținut sexual evident făcute în mod insistent de către o persoană din comunitatea UTBv și repetarea acestora în ciuda reacțiilor de respingere; c) condiționarea promovării examenului, a evaluării pentru obținerea altor avantaje pentru un student/o studentă de întâlnirea cu cadrul didactic în context privat; d) enunțarea sistematică de remarci sexiste, de glume cu conotații sexuale sau de fantezii sexuale, în pofida dezaprobării și protestelor celor din preajmă; e) trimiterea de materiale pornografice sau obscene nesolicitate sau nedorite; f) atingerea fizică cu conotații erotico-sexuale a unei persoane fără consimțământul acesteia.” Observăm că accentul este pus pe repetitivitatea comportamentelor de hărțuire sexuală și respingerea explicită a acestora din partea victimei. Astfel, în cazul unora dintre comportamente, după cum poate fi observat mai sus, se exclud situațiile singulare și cazurile în care victima nu este asertivă în raport cu agresorul, din diferite motive precum teama, inferioritatea și altele. De asemenea, unele sintagme pot fi interpretabile sau nu sunt explicate concret, cum ar fi faptul că victima trebuie „să precizeze clar că nu dorește acest lucru”.

O altă modalitate de definire a hărțuirii, respectiv hărțuirii sexuale este reprezentată de Universitatea Valahia din Târgoviște (2017) și Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad (2015), în care accentul este pus pe hărțuire, la general, iar hărțuirea sexuală este doar amintită. Totuși, în cadrul acestor coduri de etică există anumite prevederi pozitive în care se specifică faptul că hărțuirea poate fi un comportament singular, care de obicei afectează femeile. De asemenea, în cazul Universității din Arad se menționează faptul că astfel de comportamente intră sub incidența codului de etică chiar dacă nu au loc în incinta universității.

² Această definiție este utilizată și de Școala Națională de Studii Politice și Administrative București (2011), însă fără a fi alăturată exemplilor.

În cele ce urmează vom prezenta trei exemple pozitive în ceea ce privește definirea și exemplificarea hărțuirii sexuale în universități și anume Universitatea Națională de Arte „George Enescu” – Iași (2016), Universitatea din Craiova (2006) și Universitatea „Lucian Blaga” – Sibiu (2011).

În ceea ce privește codurile de etică ale universităților menționate mai sus, definirea hărțuirii sexuale este următoarea: „avansuri sexuale nedorite, cerere de favoruri sexuale și alte manifestări verbale sau fizice în cadrul cărora: a) supunerea sau respingerea la un astfel de comportament au legătură cu condiționarea instruirii, evaluării, angajării, promovării sau participării la activitatea universitară; b) un asemenea comportament afectează prin intimidare, ostilitate, ofensă, munca oricărei persoane, performanța sa academică, condițiile de viață, mediul de desfășurare a activității. (...) Victimele hărțuirii sexuale pot să fie atât femeile, cât și bărbații (...)”. De asemenea, sunt prezentate exemple concrete de astfel de cazuri, cum ar fi: „insistența de a fi acceptat erotic (...) atunci când cea din urmă (victima) a precizat clar că nu dorește acest lucru”, „remarci cu încărcătură sexuală făcute în mod repetat (...)”, refuzul întâlnirii în privat cu un cadru didactic care duce la afectarea evaluării academice, „(...) grupuri de studenți încearcă sistematic să abordeze pe cineva și acest fapt are drept consecință evitarea locului respectiv de către cei pentru care comportamentul este indezirabil și ofensator”, etc. După cum se poate observa, și în aceste cazuri, ca în cazul Universității Transilvania din Brașov, se insistă asupra caracterului repetitiv al comportamentelor și pe refuzul explicit al victimei. Cu toate acestea, motivul pentru care am ales să le încadrăm în această categorie este că definiția și aspectele teoretice oferite hărțuirii sexuale sunt mai complexe. Pe de altă parte, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu are în plus specificarea conform căreia „comportamentele sexiste și expresiile misogine repetate și ostentative sunt la rândul lor forme de hărțuire. Cu alte cuvinte, ele afectează mediul în care trăiește o persoană, o ofensează, o insultă, o intimidează și conduc la scăderea performanțelor acesteia. Nesancționat, un asemenea comportament conduce la scăderea încrederii în sine a unei persoane, la un sentiment nejustificat de vinovăție, la alienare. Uneori, mai grav, produce abandonarea unei activități sau chiar boli psihice. **Mediul academic este și poate fi afectat de hărțuire.**” Totodată, în cazul acesteia și a Universității din Iași se menționează faptul că hărțuirea sexuală este adesea sursă și rezultat al inechității de gen. Astfel, aceste clarificări subliniază, asemănător cadrului teoretic, faptul că hărțuirea sexuală este o problematică de gen.

După cum am menționat anterior, 63,6% dintre codurile de etică conțin proceduri generale, iar numai în 4,5% fiind enunțate proceduri specifice pentru hărțuirea sexuală. Considerăm că având în vedere specificitatea fenomenului, sensibilitatea acestuia și implicațiile grave pe care le poate avea asupra victimei și asupra mediului universitar în general sunt necesare proceduri specifice, diferențiate de abateri precum plagiat sau incompatibilitate. Cifra de 4,5% ne poate arăta că acesta este un subiect controversat, pe care universitățile vor să îl ascundă sau să evite să-l adreseze. Astfel, în cele ce urmează vom analiza procedurile specifice care sunt înscrise în codurile de etică a trei universități: Universitatea Tehnică Cluj-Napoca (2015), Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu (2011) și Universitatea din Craiova (2006).

În ceea ce privește Universitatea Tehnică din Cluj, aceasta are cele mai slabe proceduri din universitățile menționate mai sus și acestea se aplică hărțuirii în general: „Atunci când o persoană se consideră victima unui act de hărțuire se poate adresa printr-o reclamație Comisiei de Etică, aceasta din urmă fiind în măsură să analizeze, să medieze și, eventual, să propună sancțiuni” proporționale cu fapta săvârșită. De asemenea, se menționează confidențialitatea reclamației și cazului în sine, „cu excepția situației în care s-a produs o lezare fizică sau psihică semnificativă, ca urmare a hărțuirii, fără permisiunea expresă a persoanei vătămate”. După cum se poate observa, procedurile sunt vagi, în sensul în care nu se specifică cu exactitate cum se redactează o reclamație, unde exact se depune (în ce interval, la cine, cine face parte din Comisie, etc), procedura de susținere a părților (tipul de probe admise, martori, etc), durata analizei cazului și sancțiunile aplicabile. Totodată, o lipsă majoră este existența unui sprijin pentru victimă în demersul formal, fie un consilier, fie un avocat al studenților, fie un grup de sprijin.

La Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, procedurile sunt specifice pe hărțuire sexuală și totodată, mai clare: „a) Comisia de Etică preia cazuri și cooperează cu un/o specialist/ă; b) Facultățile își stabilesc consilieri pentru astfel de probleme atât din rândul studenților, cât și al cadrelor didactice, precum și un organism care se ocupă de siguranța mediului universitar (în cămine și în incinta universității); c) Universitatea va face publice modalitățile de adresare și de rezolvare a unei astfel de plângeri, precum și persoanele desemnate să ofere consiliere.” De asemenea, Comisia de Etică păstrează o arhivă a cazurilor pentru a verifica repetitivitatea cazurilor din partea unei singure persoane. În cazul acestei universități consilierea și confidențialitatea sunt explicate pe larg: „Consilierii pentru acest gen de probleme sunt persoanele instruite să dea sfaturi, să răspundă la întrebări, să rezolve cazuri minore și incipiente și să protejeze persoanele consiliate

de orice indiscreții care le-ar putea afecta. Ei pot să facă parte din Comisiile de Etică.” O altă obligație este de a interveni direct prin adresare la „Comisia de Etică, decani, rector, Senatul universității” în momentul în care „cazul afectează serios climatul academic”. Prin menționarea faptului că se vor face publice membrilor comunității academice procedurile explicite cu privire la modul de adresare și de rezolvare a plângerilor, precum și al celor desemnați să consilieze, Universitatea din Sibiu reglementează mai bine hărțuirea sexuală. Totuși, într-o cercetare ulterioară, ar fi important de analizat dacă aceste măsuri au fost luate sau nu și modalitatea în care au fost comunicate. Totodată, existența unui consilier care sprijină victimele, dar și se autosesizează în anumite cazuri este importantă. Pe de altă parte, o lipsă importantă este cea a sancțiunilor specifice.

În cazul Universității din Craiova, reglementările sunt asemănătoare cu cele din Sibiu, cu următoarele excepții: menționarea încurajării persoanelor care au fost hărțuite sexual să depună reclamații și să acționeze asertiv atunci când se confruntă cu astfel de situații; rezolvarea unui caz de hărțuire sexuală se poate face prin două modalități: informal prin medierea părților „cu sau fără ca ele să se întâlnească direct” și formal printr-o plângere adresată Comisiei de Etică. De asemenea, sunt prevăzute sancțiuni: „Hărțuirea ca act singular la prima abatere poate fi sancționată cu avertisment și oferirea de scuze scrise persoanei sau grupului hărțuit. La a doua abatere, fie că s-a adresat aceleiași persoane sau aceluiași grup sau alteia/altuia, hărțuirea trebuie sancționată cu măsuri administrative care pot varia în funcție de gravitate, de la sancțiuni de tipul reținerii din salariu/bursă (...) până la eliminarea din comunitatea universitară respectivă.” Și în acest caz ca în cel prezentat anterior, se menține întrebarea dacă procedurile au fost făcute publice și cum. Totodată, conform lui Osborne (1992) medierea nu reprezintă o soluție în cazul hărțuirii sexuale deoarece „încearcă să rezolve o situația individuală și este astfel incapabilă să se adreseze structurilor politice care permit și încurajează existența hărțuirii sexuale”, eșuând în a preveni și combate fenomenul în sine (Osborne 1992, 74).

C. Analiză interviu

Am realizat un interviu semi-structurat cu o victimă a hărțuirii sexuale într-o universitate în care am urmărit următoarele teme: experiența de hărțuire sexuală, consecințele și efectele acestei experiențe, modul în care a ales să acționeze (formal și/sau informal) și recomandările cu privire la măsurile care pot fi luate împotriva fenomenului. Am ales acest tip de instrument datorită

tematicii sensibile a cercetării și pentru a avea o înțelegere complexă asupra relațiilor, dar și o libertate mai mare în analiză. Interviuul a avut o durată de aproximativ 40 de minute și a avut loc telefonic având în vedere faptul că locuiește în altă localitate, fiind înregistrat cu acordul prestabilit al respondentei. De asemenea, înainte de începerea interviului, respondentei i s-a comunicat tema și scopul cercetării și i s-a garantat confidențialitatea și anonimitatea răspunsurilor și identității sale, precum și a numelor proprii. Totodată, fiind conștiente de relația de putere care există între cercetător/cercetătoare și respondenți, am încercat să creăm un spațiu sigur și confortabil de discuție. Astfel, am ascultat cu atenție și am utilizat întrebări de *follow-up* și de clarificare pentru a asigura respondenta pe de-o parte de interesul nostru pentru experiența și sentimentele sale, cât și de importanța de a înțelege cât mai precis informațiile pe care ni le transmite. Un avantaj în ceea ce privește aplanarea relației de putere este reprezentat de identitatea noastră ca cercetătoare și anume femei, feministe și studente. În vederea analizei, conform lui Holland și Ramazanoglu (2002), „interpretarea datelor prin valori și idei proprii și în termenii epistemologiei alese” revine în totalitate cercetătoarelor (Ramazanoglu și Holland, *Feminist Methodology: Challenges and Choices* 2002, 159). Așadar, ne asumăm un grad de subiectivitate în analiza datelor, pe care am încercat să îl controlăm prin modul de conducere a interviului.

În ceea ce privește prima temă și anume experiențele ei de hărțuire sexuală, am observat că acestea au fost repetate cu același agresor, în acest caz un profesor universitar. De asemenea, aceste experiențe s-au întins pe o perioadă de câțiva ani, începând cu primul an de facultate, până după ce a terminat studiile.

” (...) îmi propune să încheiem celebrul contract în care să ne iubim de 3-5 ori, sunt niște chestii cu care, nu știu, nu cred că o să le pot uita vreodată, să ne iubim de 3-5 ori și după aia fiecare să își vadă de drumul lui, știi? (oftat) Și am paralizat în momentul ăla și cred că i-am zis „Haideți să mai vorbim despre asta”.. nu știu.. nu știu să îți zic exact. Știu că i-am zis ceva, dar nu mai știu să îți zic 100% cum am reacționat, că este foarte blurry așa totul, cred că i-am zis „Haideți să mai vorbim despre asta”, că nu știam cum să scap și în momentul ăla m-am trezit cu mâna lui pe sânul meu și cu limba lui în gura mea, moment în care am înghețat și mai tare și s-a terminat, nu știu după cât timp s-a terminat și m-am dus la facultate.” (experiența 1)

”(...) șoptind „Domnișoară, mi-e foarte dor de dumneavoastră” și mă apucă de piciorul drept. Și mă strânge foarte tare, știu că am avut așa un sentiment de *cringy*³, știi, m-am închis foarte tare când m-a strâns și i-am zis „Nu știu, dom profesor, că..” i-am zis ceva, cumva să scap iarăși (...)” (experiența 2)

³ Sentiment de rușine, umilință.

”Colegii mei toți erau cu spatele și atunci a început iar cu „Mi-a fost dor de dumneavoastră, domnișoară” și acum deja căpătaseam mai multă încredere în mine, știi, și el îmi șoptea chestiile astea și eu îi șopteam „Nu cred”, „Ba da” și eu îi spuneam „Nu” și „Când ne mai vedem?” și i-am spus „Niciodată”. Învățasem să refuz cumva, știi?” (experiența 3)

”(…) m-am întâlnit cu el în curtea școlii și mi-a zis „Felicitări, domnișoară, aveți un copil. Dar știți ce se vorbește?” Și zic „Nu știu, ce se vorbește, dom profesor?”. „Se vorbește că ar fi făcut cu mine copilul dumneavoastră”.” (experiența 4)

A doua temă urmărită a fost reprezentată de consecințele și efectele pe care le-au presupus aceste acte de hărțuire sexuală. Am decis să definim efectele ca fiind cele imediate, atât interioare (cum s-a simțit ea, ce gânduri și sentimente a avut), cât și externe (reacțiile persoanelor din jur și activitatea academică), iar consecințele ca fiind cele pe termen lung (dacă aceste experiențe au afectat-o pe termen lung în relații personale sau carieră). În ceea ce privește efectele personale, am identificat sentimente multiple și profunde, printre care „foarte nervoasă și foarte confuză”, „dezamăgire, panică și furie”, „un amestec de sentimente foarte neplăcute și împovărătoare”, „de ce m-am suit eu în mașina aia” și „ce am făcut eu greșit?”. Totodată, am observat existența unei blamări personale cu privire la reacțiile pe care le-a avut și la întâmplarea în sine:

”(…) mi-era și foarte scârbă de mine, uite acum că mă întreb și stau și rememorez fiecare moment și ce am simțit, pentru că m-am simțit foarte vinovată că n-am reacționat în momentul în care el m-a sărutat, știi? Și băi, cum se poate, ești de cea mai joasă speță, cum să-l lași să-ți facă chestia asta? dar ți-a plăcut? Nu ți-a plăcut? Știi? Dar poate ți-a convenit să fii în situația asta...”

În ceea ce privește efectele pe care experiențele de hărțuire sexuală le-au avut în relațiile cu prietenii/colegii, se observă și în acest caz blamarea victimei, precum și marginalizarea de către aceștia.

”(…) s-a dus și le-a zis tututor colegilor mei că sunt o dementă care vrea atenție și care vorbește chestii înfiorătoare despre oameni doar ca să capete atenție și n-au mai vorbit colegii mei cu mine. Un an de zile am fost complet izolată la grupa mea și a trebuit să mă duc la alte grupe ca să pot să mai schimb o vorbă cu un om (...)”

Totodată, asupra activității la materiile predate de profesorul agresor, am observat că nu au existat repercursiuni, după cum menționează chiar victima:

„(...) n-a avut repercursiuni la notă, adică nu mi-a dat o notă mică. Mi-a dat 10, meritam zecele ăla nu mi l-a dat pentru că se dăduse la mine și îl refuzasem și îi era teamă de scandal sau ceva (...)”

Cu privire la consecințe, respondentă a răspuns inițial hotărât că nu au existat, motivând acest fapt pe tăria ei de caracter, spunând „eu sunt o tipă mai puternică (...) dacă am reușit într-un semestru și ceva să-i țin piept și să-i zic „nu” direct”, dar și pe obișnuința și normalizarea acestui fenomen pentru femei:

„(...) era o stare de normalitate, cumva, dubios, deși e nasol, știi că ți se întâmplă, știi că atunci când ești fluierată pe stradă și ești fluierată și azi și mâine și poimâine și ah, iar m-a fluierat unu pe stradă, cumva după un timp asta e chestia care îți vine în minte, eh, mi s-a întâmplat și mie.”

Pe de altă parte, de-a lungul interviului am identificat mai multe pasaje care pot fi încadrate sub umbrela consecințelor, deși ea nu le-a catalogat ca atare:

„(...) mi-e greu să vorbesc despre asta, în continuare încă mai am sentimente de vinovăție”, „(...) scuze că mă bâlbâi dar nu e un subiect chiar cel mai confortabil să îl [n.n. discut]”, [după ce am făcut publică experiența], (...) e foarte traumatizant (...) ce am putut să pățesc în săptămâna aia, a fost înfiorător ce mesaje și ce îmi scriau oamenii, adică oribil, oribil și cumva eram detașată.”

Așadar, comparând cu consecințele hărțuirii sexuale evidențiate în cadrul teoretic, Fitzgerald et al (1988) și Huerta et al (2006), se observă faptul că relatările ei nu sunt corelate cu acestea, în sensul în care nu a fost afectată performanța ei academică și nici nu a avut urmări de tipul „depresie, anxietate, scăderea stimei de sine” etc.

A treia temă este reprezentată de modul în care a ales să acționeze (formal și/sau informal). Astfel, din cele relatate reiese faptul că nu a acționat pe cale instituțională și nici nu a luat în considerare această posibilitate, dar a ales să discute cu persoane pe care le considera apropiate și cărora se putea destăinui, cum ar fi iubitul și colegile. Această alegere a fost regăsită în cadrul teoretic în cele două strategii evidențiate de Fitzgerald et al (1995).

”Și la facultate, complet transfigurată, erau niște colege care erau cu mine la institut și.. le-am zis... și.. a părut așa foarte de necrezut că profu ar putea să facă așa ceva și una a zis „Ce porc! Nu pot să cred că a făcut chestia asta!” și alta n-a mai vorbit cu mine vreo 2 ani de zile.”

Dintre motivele pentru care nu s-a gândit să sesizeze Comisia de Etică sunt identificate lipsa informațiilor cu privire la hărțuire sexuală și la procedurile prin care se face sesizarea și se analizează, frica de repercursiuni și lipsa de sprijin și suport.

”deci te duci... în primul rând la cine te duci? Pentru că noi eram studenți și ei erau profesori... eu eram izolată de colegii mei și mă duceam singură și spuneam: ”ăla m-a pupat într-o seară într-o mașină și mi-a spus să mă culc cu el”. Nici nu mi se părea ca fiind ceva

foarte grav ce mi-a făcut, până la urmă nu m-a violat, știi? Adică acolo, ăla era punctul în care în mintea mea aș fi putut să fac ceva, sau aș fi fost îndreptățită sau aș fi avut legitimitatea cumva să fac ceva, știi? Așa să mă duc... și ”ce mare chestie ți-a făcut? Și ce vrei să facem?” Mă gândeam repercursiuni, chestii care ar putea să mi se întâmple în facultate și să mi se pună eticheta aia de ”aia nebună care nu suportă să-i zâmbești” sau o chestie de genul ăsta.... lucru pe care le auzeam că li se întâmplă sau cum vorbesc bărbații despre femeile care spun simplu cumva și asertiv așa fără prea multe ocolișuri „nu”. Și m-am gândit, pot să trăiesc cu toate lucrurile astea în facultate? Sau mă prefac că nu s-a întâmplat niciodată, evit nebunu’ și-mi văd mai departe de viață?”

Astfel, se observă o corelație între motivele prezentate în cadrul teoretic cu privire la barierele care le împiedică pe victime să sesize formal aceste experiențe, lipsa observată în analiza codurilor de etică cu privire la definiții și proceduri clare în cazul hărțuirii sexuale și motivele pentru care respondentă a ales să nu acționeze pe cale formală pentru a rezolva aceste experiențe.

În ceea ce privește ultima temă urmărită și anume recomandările cu privire la măsurile care pot fi luate împotriva fenomenului, am observat că a insistat pe următoarele aspecte: definirea și înțelegerea hărțuirii sexuale („să învățăm să recunoaștem (...) ce ni se întâmplă, când ni se întâmplă”), existența unor proceduri cu privire la modalitatea prin care poți sesiza instituțional aceste cazuri („să fie foarte clar explicat, totodată ce înseamnă și nu este ok și uite poți să faci asta asta, un fel de consiliere juridică (...) pentru că nici nu știi unde să te duci ce să faci, cu cine să vorbești... cu secretara? Cu cine doamne iartă-mă să vorbești când se întâmplă chestia asta?”), iar aceste sesizări să fie secrete și analizate corect („reclamația aia trebuie să fie făcută secretă cumva (...) dar în același timp mă duc într-o comisie în care până la urmă sunt niște oameni care trebuie să se apere între ei, mai ales că nu toți sunt complet străini de acest fenomen”) și organizarea unor „grupuri de suport” (“Cumva să ai niște surori lângă tine care să te sprijine și că, ”hai că putem să facem” (...) și dacă ești singur în chestia asta e foarte greu să faci”). După cum se poate observa, recomandările făcute de respondentă sunt în concordanță cu aspectele lipsă pe care le-am identificat și analizat în codurile de etică și măsurile pe care universitățile trebuie să le adopte, specificate în secțiunea „Recomandări”, punctul B.

”(...) dacă aș fi avut toate lucrurile astea alături de mine, poate că m-aș fi dus și aș fi spus.”

Totodată, am identificat o necesitate de a avea mai multe femei în poziții de putere, respectiv în Comisia de Etică, după cum spune și Osborne (1992), pentru a diminua sau chiar eradică solidaritatea între bărbați, respectiv agresori:

”într-o comisie în care până la urmă sunt niște oameni care trebuie să se apere între ei, mai ales că nu toți sunt complet străini de acest fenomen”

În concluzie, pe lângă aspectele analizate mai sus, am observat alte două fenomene: invizibilitatea fenomenului în spațiul universitar și instituționalizarea hărțuirii sexuale în universități. Prin invizibilitate ne referim la faptul că deși se discuta la nivel informal, între studenți și studenți despre experiențe de hărțuire sexuală și profesori care sunt bănuți sau se zvonea că fac astfel de fapte, având chiar glume pe această temă, nu era nimic asumat de către universitate în sensul aplicării unor sancțiuni și adresării publice a problemei. În acest sens, respondentă ne-a relatat atât povești din timpul studenției, cât și fapte pe care le-a aflat ulterior, odată cu asumarea publică a faptului că a fost hărțuită sexual.

„ne așteptam de la toți ... sau știam despre toți sau auzisem zvonuri despre toți. Bine, eram totuși anul întâi, în anul întâi toți însemnând așa [enumerare a șase profesori] (...) și mai făceam o glumă că la noi nu e pe bani, adică nu acceptă cadouri sau nu-ți cer bani și chestii de genul, dar la noi te culci cu profu. Adică făceam tot felul de glume de genul ăsta, cumva. Era nu știu, era o stare foarte naturală așa, de firească.”

„(...) Și încă din primele seri, începeau un joc din ăsta de.. nu poți să fii cu adevărat sociolog dacă îți impui limite. Și, bineînțeles, că limitele astea erau întotdeauna de natură sexuală. Și erau mici aluzii de tipul dacă ai fi pusă în situația sau dacă ar trebui să faci cercetare pe ce ai face? Dacă acum te-aș provoca să îți ridici.. să îți dai bluza jos, ce ai spune? Și erau discuții din astea seara, știi? Și ușor-ușor așa zici „Dar nu mi-aș da bluza jos” și atunci el îți spune „Vezi, de aia nu o să fii niciodată un sociolog bun, pentru că îți impui limite” . Și era o săptămână-două de scădere a încrederii în sine și de complexare cumva, pentru că nu poți să faci anumite lucruri (oftat) și toată practica aia se încheia cu ăă un fel de examinare orală în camera lui [nume profesor] , în care tu stăteai acolo așa, în momentul în care te examina, cu spatele la pat și el statea peste drum de pat cumva, deci te obliga să stai în poziția aia și te întreba tot felul de chestii și încet-încet- încet, încet-încet se apropia te tine și te provoca să îți depășești limitele, știi?”

Astfel, se poate observa că fenomenul nu este unul izolat, dar că există o lipsă substanțială de raportare din prisma lipsei unei reglementări din partea universității și din cauza existenței unei frici de repercursiune, de tipul marginalizare, stigmatizare, blamare a victimei și consecințe în parcursul academic.

Prin instituționalizarea fenomenului ne referim la acceptarea unei stări de fapt în ceea ce privește hărțuirea sexuală de către profesori și reacționarea în consecință pentru a condamna și stopa acest tip de comportament. În primul rând, după cum am menționat și anterior, exista o frică din partea victimelor că în Comisia de Etică ar putea fi persoane care îi apără pe agresori deoarece pot fi ei înșiși în acea situație sau diminuează gravitatea acestei probleme. În al doilea rând, am sesizat că existau angajați ai universității care aveau cunoștință de faptele de hărțuire sexuală, însă

reacționau fie prin normalizarea și acceptarea situației, fie prin formarea unor grupuri de suport informale și independente de universitate:

”Bă, uite că s-a dat [profesor agresor] la mine și [asistent universitar] a început să rădă și zice „Și la tine?” și zic „Da, și nu știu ce să fac, că n-aș mai veni la institut”. Și el zice „Băi, vino în continuare că o să stau eu aici, nicio problemă. Face chestii destea, dar nu e periculos”. (...) ”nu credeam că o să mai facă asta, dar ce să-i faci?”, cam asta a fost reacția lui.”

Așadar, după cum am menționat și mai sus, hărțuirea sexuală este pe de-o parte ascunsă publicului și negată, dar pe de altă parte, se face „front comun” pentru apărarea agresorilor, după cum a menționat respondentă.

Recomandări

A. Recomandări pentru instituțiile abilitate ale statului

După cum am observat în analiza legislației care adresează fenomenul hărțuirii sexuale există multiple lipsuri și probleme care trebuie îmbunătățite pentru a acționa eficient în vederea prevenirii și combaterii hărțuirii sexuale, în general, și implicit al hărțuirii sexuale în universități. Dintre acestea amintim necesitatea diferențierii explicite între hărțuire și hărțuire sexuală, a reglementării hărțuirii sexuale și în alte spații, în afară de locul de muncă, precum și evitarea unor sintagme interpretabile de tipul „relații similare” și excluderea din Codul Penal a condiționării caracterului repetitiv al comportamentului de hărțuire sexuală.

Considerăm că este nevoie, ca urmare a unei cooperări instituționale între Ministerul Educației, Ministerul Muncii, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării și Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse, să fie adoptate anumite direcții clare pentru universități cu privire la abordarea dezirabilă a hărțuirii sexuale în spiritul clarificării criticilor pe care le-am formulat cu privire la Codurile de Etică și respectând criteriile prezentate pe larg la punctul B al acestei secțiuni. Totodată, instituțiile menționate anterior ar trebui să sprijine și să încurajeze

organizarea de către universități a unor campanii de informare, prevenție și combatere a fenomenului⁴.

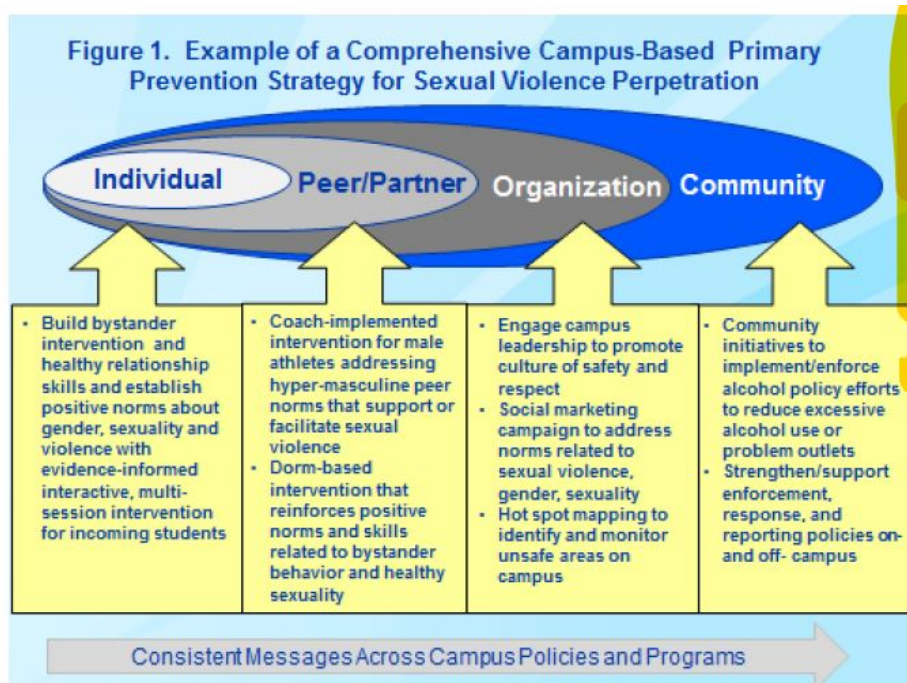
Totodată, o măsură care va avea efecte pe termen mediu și lung, care are potențialul de a reduce cazurile de hărțuire sexuală, dar și de a crește gradul de asertivitate și raportare din partea victimelor, este introducerea educației sexuale ca materie obligatorie în școli. Amintim că în 20 din 28 de state membre în Uniunea Europeană este adoptată această măsură, iar Organizația Mondială a Sănătății o recomandă pentru îmbunătățirea sănătății și siguranței publice (Nistoroiu 2018). Considerăm că educația sexuală este importantă pentru subiectul prezentei cercetări deoarece elevii, printre altele, obțin informații cu privire la relațiile „normale” sau „anormale” dintre oameni, implicit cele de cuplu, discutând inclusiv despre violența împotriva femeii (violență domestică, hărțuire sexuală, agresiuni, etc) și îi ajută să evite, identifice și să înțeleagă astfel de comportamente și cum să acționeze în consecință, în calitate de victimă sau martor.

B. Recomandări pentru universități

Având în vedere analiza pe care am realizat-o în secțiunea anterioară și faptul că nu există în România o universitate publică care să adreseze în mod optim hărțuirea sexuală, considerăm că în primul rând este nevoie de o reformă în ceea ce privește reglementarea fenomenului la nivel formal, mai exact în codurile de etică aferente fiecărei universități. După cum am prezentat în partea teoretică, pentru a crește probabilitatea ca victimele să raporteze experiențele, este nevoie de: definirea exactă și pe larg a hărțuirii sexuale, oferirea de exemple care să cuprindă complexitatea fenomenului (de la „simple” glume sau apelative cu tentă sexuală la condiționarea promovării, evaluării, etc de un act sexual), proceduri clare și explicite pentru ca victimele să știe exact cursul acțiunii lor, precum și sancțiunile aplicabile în aceste cazuri. De asemenea, conform lui Osborne (1992) pentru a crește probabilitatea ca fenomenul de hărțuire sexuală să fie mai eficient adresat este necesar ca femeile să ocupe funcții de conducere în ierarhia organizațională a universităților, implicit și în cazul Comisiilor de Etică, deoarece „un mediu dominat de bărbați contribuie la un climat descurajator și ostil pentru femei” (Osborne 1992, 75).

⁴ Modalitatea de implementare eficientă a acestor tipuri de strategii urmează a fi dezvoltată în secțiunea B: Recomandări pentru universități

Cu toate că până recent s-a considerat că este suficient ca hărțuirea sexuală să fie reglementată la nivel legal, în prezent sunt mai multe cercetări care arată că violența sexuală, în general și hărțuirea sexuală, în particular, trebuie adresate printr-o cooperare a mai multor instituții, cum ar fi din domeniul sănătății, al educației și al justiției. Astfel, acest tip de abordare s-ar adresa multiplilor factori „individuali, relaționali și societali” care duc la violența sexuală. (Organizația

Mondială a Sănătății 2012, 6) Într-un raport al Organizației Mondiale a Sănătății (2012) se specifică faptul că campaniile împotriva violenței sexuale din școli, licee și universități sunt eficiente dacă utilizează abordări comprehensive la nivel de comunitate și „întreaga școală”.

(Organizația Mondială a

Sănătății 2012, 7) Așadar, principiile generale care ajută la o abordare eficientă a violenței sexuale sunt: „oferirea unui răspuns comprehensiv la nevoile victimelor” (suport psihologic, informații, etc.); „formarea unor cunoștințe de bază și creșterea conștientizării cu privire la violența sexuală”; „promovarea unor reforme legislative” (care să întărească și să extindă definițiile legale, sensibilizarea și educarea personalului din instituțiile competente - în cazul hărțuirii sexuale în universități a profesorilor, consilierilor, membrilor comisiilor de etică, personalul auxiliar și administrativ - și „îmbunătățirea aplicării legilor existente”). (Organizația Mondială a Sănătății 2012, 8) Într-un raport redactat pentru Casa Albă (2014), numit „Prevenirea violenței sexuale în campusurile universitare”, se conturează de asemenea necesitatea adoptării unor strategii „comprehensive, care să se axeze pe factorii de risc și de protecție la fiecare nivel” (vezi Figura 1). În această ilustrație este reprezentat un model dezirabil al unei strategii de acest tip, însă alte măsuri care să aibă la bază adresarea către individ, partener, organizație și comunitate sunt acceptabile (Division of Violence Prevention 2014, 3).

Într-un raport din 2007 cu privire la agresiunile sexuale din campusurile din SUA se concluzionează că, având în vedere numărul scăzut de sesizări, ar putea fi făcute mai multe demersuri pentru a încuraja raportarea experiențelor de agresiune sexuală, printre care: „implementarea de către universități și instituțiile legale a unor strategii care încurajează raportarea și asigură victimele că sesizările sunt tratate corespunzător”, „programe care să se concentreze atât pe prevenție pentru femeile care nu au trecut prin agresiuni sexuale, cât și pentru a preveni revictimizarea”. Totodată, sunt oferite direcții pe care universitățile ar trebui să le ia în considerare având în vedere studiile care au arătat că modalitatea în care sunt analizate sesizările are consecințe asupra stării psihice a victimei, „victimele evită să raporteze din frica repercursiunilor cu privire la consumul de droguri și alcool” și confidențialitatea cererilor încurajează raportarea. (Krebs, și alții 2007, 95)

Programele de prevenție cu privire la agresiunile sexuale în universități ar trebui făcute pe două direcții: pentru femei și pentru bărbați. Cele pentru femei ar putea conține:

- „oferirea de informații exacte cu privire la definițiile legale, dimensiunea și natura agresiunilor sexuale printre studente și factorii de risc”;
- organizarea unor programe în paralel care să adreseze consumul de alcool și droguri (de exemplu „informare cu privire la modul în care consumul de alcool și consumul, în paralel, al anumitor droguri poate afecta funcțiile cognitive”);
- „atragera atenției asupra faptului că, deși multe agresiuni sexuale implică și consumul de substanțe din partea victimei, asta nu înseamnă că femeile sunt vinovate de agresiunea sexuală. Fapta este comisă de agresor, așadar singura responsabilitate este a lui.”;
- „educarea femeilor cu privire la tipurile diferite de agresiuni sexuale”;
- „educarea cu privire la strategii de rezistență eficiente, care pot reduce pericolul, în particular strategii pentru protejarea femeilor de bărbați pe care îi cunosc și în care au încredere”;
- organizarea de cursuri pentru creșterea asertivității femeilor;
- sprijinirea și informarea cu privire la modalitățile de raportare a cazurilor la poliție sau către birourile competente din universitate;
- sensibilizarea personalului din universități cu privire la consecințele negative pe care agresiunile sexuale le pot avea și importanța oferirii de servicii pentru victime.

Pe de altă parte, cele pentru bărbați ar putea fi:

- „oferirea de informații exacte cu privire la definițiile și sancțiunile legale pentru agresiunea sexuală”;
- „informarea bărbaților că ei sunt singurii responsabili pentru determinarea (1) dacă o femeie își dă consimțământul sau nu pentru un contact sexual și (2) dacă o femeie este capabilă sau nu să își ofere consimțământul”;
- „educarea bărbaților cu privire la faptul că o persoană sub influența unor substanțe nu poate consimți un act sexual, iar actul sexual cu o astfel de persoană este inacceptabil”.

(Krebs, și alții 2007, 96)

În concluziile acestui raport sunt, de asemenea, specificate și cele mai importante măsuri imediate pe care universitățile trebuie să le adopte pentru a reduce agresiunile sexuale și pentru a crește raportările: (1) „să se asigure că studenții sunt conștienți de resursele pe care le au universitățile pentru victimele agresiunilor sexuale”; (2) organizarea unor centre de criză și de sprijinire în vederea raportării care să aibă „protocoale potrivite și staff care să se ocupe de victime”; (3) educarea studenților cu privire la modul în care ar trebui să acționeze în situația în care văd o agresiune sexuală, au un prieten care au trecut printr-o agresiune sexuală sau sunt agresați sexual. (Krebs, și alții 2007, 98)

Revenind la raportul redactat pentru Casa Albă, măsurile pe care universitățile pot să le ia imediat cu rezultate pe termen scurt sunt: a) „folosirea datelor [n.n. din cercetări] pentru a înțelege fenomenul violenței sexuale și nevoile studenților; b) dezvoltarea unor planuri de prevenție comprehensive care să includă politici la nivel de universitate și componente ale normelor structurale și sociale; c) organizarea unor strategii de prevenție bazate pe bune practici sau, unde nu există strategii asemănătoare și aplicabile în contextul specific al universității, pe teorie; d) evaluarea strategiilor care sunt implementate și împărtășirea lecțiilor învățate”. (Division of Violence Prevention 2014, 1; 4) De asemenea, pentru ca programele de prevenție să aibă succes, este nevoie să fie unul „adaptat socio-cultural”, care să utilizeze metode diferite de predare și să aibă o durată corespunzătoare, să consolideze „relații de susținere reciprocă pozitive (între participanți și colegii lor, familie sau comunitate)”, să fie evaluate la final și să fie organizate de personal calificat. (Division of Violence Prevention 2014, 4) Importanța calificării personalului pentru a se adresa problematicii agresiunilor sexuale este subliniată și de Charmaraman et al.

(2012), care în urma unei cercetări realizate cu profesori și personal auxiliar și administrativ din cadrul unei școli a observat faptul că aceștia nu recunosc cazurile de hărțuire sexuală și nu știu când și cum ar trebui să intervină pentru a rezolva astfel de cazuri (Charmaraman, și alții 2013, 442). Totodată, pentru a adresa riscul agresiunilor sexuale în universități, este subliniată posibilitatea de a „dezvolta politici organizaționale și intervenții care să reducă riscul, îmbunătățirea politicilor existente și serviciilor cu privire la raportarea și analizarea cazurilor de violență sexuală și creșterea consecințelor negative pentru agresori”. (Division of Violence Prevention 2014, 6)

Concluzii

Hărțuirea sexuală în universități reprezintă un fenomen răspândit, dar în continuare „invizibil”. După cum am observat în cadrul cercetării, sunt foarte multe demersuri care trebuie și pot fi făcute pentru a preveni și combate fenomenul. În ceea ce privește instituțiile statului, legislația este una minimală și cu multiple lipsuri, iar absența educației sexuale agravează acceptarea, normalizarea și perpetuarea acestei problematice. În cazul universităților, codurile de etică, deși există și în multe cazuri menționează problema, nu răspund eficient nevoilor victimelor și nu adresează în mod corespunzător hărțuirea sexuală. De asemenea, am observat o lipsă a campaniilor de informare și prevenție, instituțiile preferând să ignore existența fenomenului sau să diminueze gravitatea și complexitatea lui, spre exemplu prin rezumarea la simpla sa menționare în documentele interne. Totodată, rezultatele interviului au confirmat în mare parte teoria și analizele critice realizate și ne-au arătat faptul că pe de-o parte în cadrul universităților se discută informal și se recurge la avertizări între studenți/studente cu privire la potențialii agresori, iar pe de altă parte decidenții ignoră sau apără aceste tipuri de comportamente, fenomene definite în cadrul acestei cercetări ca „invizibilitatea” hărțuirii sexuale în spațiul universitar și „instituționalizarea” acesteia. Mai mult, s-a accentuat nevoia ca universitățile să trateze cu o seriozitate mai mare hărțuirea sexuală în vederea creării unui spațiu sigur pentru toți membrii comunității academice.

Având în vedere că există o lipsă a cercetărilor pe tema hărțuirii sexuale în universități în România, considerăm că este nevoie de studii complexe care să demonstreze gravitatea și răspândirea fenomenului. În acest sens, ne propunem ca pe viitor, în continuarea demersului prezent, să includem în analiza noastră și codurile de etică de la universitățile private din România, precum și recomandări explicite pentru modificarea codurilor de etică din universități, prin

prezentarea unui exemplu de politică universitară concretă care să abordeze acest subiect și, totodată să realizăm mai multe interviuri pentru a observa anumite *pattern*-uri în ceea ce privește fenomenul.

Bibliografie

1. Broom, Alex, Kelly Hand, și Philip Tovey. 2009. „The role of gender, environment and Individual biography in.” *International Journal of Social Research Methodology*.
2. Centrul FILIA. 2016. www.centrulfilia.ro. 1 februarie. Accesat aprilie 11, 2018. <http://centrulfilia.ro/hartuirea-sexuala-in-universitati/> .
3. Charmaraman, Linda, Ashleigh E. Jones, Nan Stein, și Dorothy L. Espelage. 2013. „Is It Bullying or Sexual Harassment? Knowledge, attitudes and professional development experiences of middle school staff.” *Journal of School Health* 83 (6).
4. Codul Penal. 2009. „LegeaZ.” Accesat 6 14, 2018. <https://legeaz.net/noul-cod-penal/art-223>.
5. Comisia Europeană. 2013. *EU Gender Equality Law*. Comisia Europeană.
6. Consiliul Europei. 2011. *Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice*. Istanbul, 05 11.
7. Division of Violence Prevention . 2014. „Preventing Sexual Violence on College Campuses: Lessons from Research and Practice.” White House Task Force to Protect Students from Sexual Assault.
8. Fitzgerald, Louise F., Sandra Shullman, Nancy Bailey, Margaret Richards, Janice Swecker, Yael Gold, Mimi Ormerod, și Lauren Weitzman. 1988. „The Incidence and Dimensions of Sexual Harassment in Academia and the Workplace.” *Journal of Vocational Behavior* 32.
9. Fitzgerald, Louise, Suzanne Swan, și Karla Fischer. 1995. „Why Didn't She Just Report Him? The Psychological and Legal Implications of Women's Responses to Sexual Harassment.” *Journal of Social Issues* 51 (1).

10. Huerta, Marisela, Lilia Cortina, Joyce Pang, Cynthia Torges, și Vicki Magley. 2006. „Sex and Power in the Academy: Modelling Sexual Harassment in the Lives of College Women.” *PERSONALITY AND SOCIAL PSYCHOLOGY BULLETIN* 32 (5).
11. Krebs, Christopher P., Christine H. Lindquist, Tara D. Warner, Bonnie S. Fisher, și Sandra L. Martin. 2007. *The Campus Sexual Assault (CSA) Study*. Prepared for National Institute of Justice.
12. Latcheva, Rossalina. 2017. „Sexual Harassment in the European Union: A pervasive but still hidden form of gender-based violence.” *Journal of Interpersonal Violence* 32.
13. Legea 202/2002 . 2002. „Ministerul Muncii.” Accesat 5 15, 2018. http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Legislatie/LEGI/L202-2002_rep.pdf.
14. Legea 53/2003. 2003. „Ministerul Muncii.” Accesat 5 16, 2018. http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Legislatie/LEGI/LEGE_53-2003R.pdf.
15. fără an. *Legeaz.net*. Accesat 05 15, 2018. <https://legeaz.net/og-137-2000-discriminare/art-2-principii-si-definitii>.
16. Nistoroiu, Alexandra. 2018. „Proiect adoptat de Senat: Pedepse pentru profesorii care fac educație sexuală fără acordul părinților.” *Digi24*, 22 4. Accesat 6 18, 2018. <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/proiect-adoptat-de-senat-pedepse-pentru-profesorii-care-fac-educatie-sexuala-fara-acordul-parintilor-916951>.
17. Ordonanța 137/2000. 2000. „Ministerul Muncii .” Accesat 5 10, 2018. <http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Legislatie/ORDONANTE-DE-GUVERN/OG137-2000.pdf>.
18. Organizația Mondială a Sănătății. 2012. „Understanding and Addressing Violence Against Women.”
19. Osborne, Rachel. 1992. „Sexual Harassment in Universities. A Critical View of the Institutional Response.” *Canadian Woman Studies* 12 (3).

20. Quinn, Beth. 2002. „Sexual Harassment and Masculinity The Power and Meaning of "Girl Watching".” *Gender and Society* 16 (3).
21. Ramazanoglu, Caroline, și Janet Holland. 2002. *Feminist Methodology. Challenges and Choices*. SAGE Publications.
22. —. 2002. *Feminist Methodology: Challenges and Choices*. London: SAGE Publications.
23. Welsh, Sandy. 1999. „GENDER AND SEXUAL HARASSMENT.” *Annual Reviews Sociology* (25).

Sursele codurilor de etică:

1. Codul de etică și deontologie profesională universitară și a personalului de cercetare – dezvoltare – Universitatea de Medicină și Farmacie din Craiova, 2011
2. Carta Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2011
3. Codul de etică și deontologie profesională – Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, fără an
4. Codul etic al Universității Petrol – Gaze – Ploiești, 2017
5. Carta Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj Napoca, 2011
6. Codul de etică și deontologie universitară al Universității din Oradea, 2013
7. Codul de etică și deontologie al Universității Politehnica Timișoara, 2015
8. Codul de etică și deontologie profesională universitară – Universitatea de Arte din Târgu Mureș, 2016
9. Carta Academiei de Studii Economice, București, 2016
10. Carta Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, 2017
11. Carta Universitară – Universitatea Națională de Educație Fizică și Sport din București, 2017

12. Codul de etică și deontologie profesională a Universității de Medicină și Farmacie din Târgu Mureș, 2012
13. Carta Universității de Medicină și Farmacie „Grigore T. Popa” Iași, 2017
14. Codul de etică și deontologie profesională universitară - Universitatea Valahia din Târgoviște, 2017
15. Codul de etică și deontologie universitară al Universității de Vest din Timișoara, 2016
16. Carta Universitară - Universitatea din Petroșani, 2017
17. Codul de etică și deontologie universitară a Universității din Pitești, 2013
18. Carta Universității Tehnice „Gheorghe Asachi” din Iași, 2016
19. Carta Universității de Arte Târgu Mureș, 2011
20. Codul de etică și deontologie profesională a Universității „Eftimie Murgu” din Reșița, 2016
21. Carta Universitară – Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară a Banatului „Regele Mihai I al României” din Timișoara, fără an
22. Carta Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară „Ion Ionescu de la Brad” din Iași, 2015
23. Carta Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, 2015
24. Carta Universității Naționale de Arte „George Enescu” Iași, 2016
25. Codul de etică și deontologie universitară - Universitatea „Petru Maior” din Târgu Mureș, 2011
26. Carta Universității Politehnica din București, 2011/2012
27. Codul de etică și deontologie profesională al Universității de Medicină și Farmacie „Carol Davila” București, 2011
28. Codul de etică și deontologie profesională universitară – Universitatea „1 decembrie 1918” din Alba Iulia, 2016
29. Carta Universitară – Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, 2015

30. Carta Universității de Medicină și Farmacie „Victor Babeș” din Timișoara, 2017
31. Carta Universității de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” Cluj Napoca, 2017
32. Codul de etică și deontologie profesională universitară – Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București, 2014
33. Codul de etică și deontologie profesională universitară al Universității „Dunărea de Jos” din Galați, 2011
34. Codul de etică universitară al Universității Tehnice „Gheorghe Asachi” din Iași, 2006
35. Codul de etică și deontologie profesională al Universității Babeș Bolyai – Cluj-Napoca, 2013
36. Codul de etică al Universității București, fără an
37. Regulament de organizare și funcționare a Comisiei de etică universitară a Universității de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, 2016
38. Carta Universității de Artă și Design din Cluj Napoca, 2011
39. Codul de etică și deontologie universitară – Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Cluj Napoca, 2013
40. Carta Universității din Craiova, 2015
41. Carta Universității Maritime Constanța, 2015
42. Codul de Etică și Deontologie Universitară al Universității Naționale de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” București, 2017
43. Codul de Etică Universitară – Universitatea Națională de Arte București, 2018
44. Codul de Etică și Deontologie Universitară – Universitatea Națională de Muzică din București, 2016
45. Codul de Etică și Deontologie Profesională Universitară al Universității „Ovidius” din Constanța, 2014
46. Carta Universității Tehnice din Cluj Napoca, 2015

47. Codul de etică și deontologie profesională universitară – Universitatea Tehnică de Construcții, București, 2011
48. Carta Universității Transilvania din Brașov, 2016
49. Codul de etică și deontologie profesională universitară al Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău, 2017
50. Carta Universitară a Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, 2017
51. Carta Universitară a Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, Brașov, 2017
52. Codul de etică și deontologie universitară a Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București, 2017
53. Codul de etică și deontologie profesională universitară – Academia Navală „Mircea cel Bătrân”, Constanța, 2013
54. Carta Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2013
55. Carta Universitară a Academiei Tehnice Militare, București, 2016